

בראשית פרק כה' – הולדת יעקב ועשו ומכירת הבכורה

פרק כה פותח בבניו של אברהם מקטורה והמשכו בבניו של יצחק מרבקה. עיקר הלימוד יתמקד ביעקב ועשו – עיבורם, הולדתם, אורח חייהם, יחס הוריהם אליהם ויחסם לבכורה והוא מהווה הקדמה לפרק כז' - ברכות יעקב ועשו. חלקו הראשון של הפרק הוא רשות. לפרק זה יוקדשו שני שיעורים.

שאלות מכוונות למידה:

- רשות - מהי תרומתה של רשימות הצאצאים של בני אברהם וקטורה ובני ישמעאל?
- מהי משמעות הנבואה שקבלה רבקה?
- מהן הסיבות לאהבת יצחק את עשו?
- מה למדים מפרקנו על אופיים ועל דרך חייהם של יעקב ועשו?

2..... מבנה הפרק

3..... רשימות צאצאי אברהם וישמעאל [א-יח] [רשות]

5..... בני יצחק - יעקב ועשו

8..... מכירת הבכורה [פסוקים כט-לד]

10..... הקשר רחב [רשות]

12..... הקשר אישי [רשות]

מבנה הפרק

<p>(א) וַיִּסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וְשָׁמָּה קְטוּרָה: (ב) וַתֵּלֶד לוֹ אֶת זְמֶרַן וְאֶת יֶקֶשֶׁן וְאֶת מֶדָן וְאֶת מֶדִּיָּן וְאֶת יִשְׁבָּק וְאֶת שׁוּחַ: (ג) וַיִּקְשֶׁן יֶלֶד אֶת שָׁבָא וְאֶת דָּדָן וּבְנֵי דָדָן הָיוּ אַשּׁוּרִים וְלִטְוּשִׁים וְלֵאמֹים: (ד) וּבְנֵי מֶדִּיָּן עֵיפָה וְעַפְרָה וְחִנְדָּה וְאֶבְיָדָע וְאַלְדָּעָה כָּל אֵלֶּה בְנֵי קְטוּרָה: (ה) וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק: (ו) וּלְבָנָיו הַפְּלִיגִישִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מִתְּנַת וַיִּשְׁלַחם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדָנוּ חַי קְדָמָה אֶל אֶרֶץ קְדָם:</p>	<p>אברהם ובני קטורה</p>
<p>(ז) וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר חַי מֵאֵת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמִשׁ שָׁנִים: (ח) וַיְגֻעַ וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשִׁבְעַת וַיֵּאֱסֹף אֶל עַמּוּי: (ט) וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנָיו אֶל מַעֲרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל שְׂדֵה עֶפְרָן בֶּן צַחַר הַחֲתָי אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִמְרָא: (י) הִשְׁדָּה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי חֵת שָׁמָּה קָבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ: (יא) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם בְּאֵר לַחַי רֵאִי:</p>	<p>מותו של אברהם אבינו</p>
<p>(יב) וְאֵלֶּה תֵּלְדוֹת יִשְׁמַעְאֵל בֶּן אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרַיִת שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם: (יג) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמַעְאֵל בְּשִׁמְתָם לְתוֹלְדוֹתָם בְּכֹר יִשְׁמַעְאֵל נָבִית וְקֹדֶר וְאֶדְבָּאֵל וּמִבְשֶׁם: (יד) וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשָּׂא: (טו) חֲדָד וְתִימָא וְיֹטוֹר נְפִישׁ וְקֹדְמָה: (טז) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמַעְאֵל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם בְּחֲצֵרֵיהֶם וּבְטִירְתָּם שְׁנַיִם עָשָׂר נְשִׂאִים לְאִמָּתָם: (יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמַעְאֵל מֵאֵת שָׁנָה וְשָׁלְשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים וַיְגֻעַ וַיָּמָת וַיֵּאֱסֹף אֶל עַמּוּי: (יח) וַיִּשְׁכְּנוּ מַחוּלָה עַד שׁוֹר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶבְרָה אֲשׁוּרָה עַל פְּנֵי כָל אַחֲיוֹ נְפֹל:</p>	<p>בני ישמעאל</p>
<p>(יט) וְאֵלֶּה תוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק: (כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת רַבְקָה בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדָן אִרְם אַחֹת לְבֵן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה: (כא) וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לָהּ לְנִכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עָקְרָה הוּא וַיַּעֲתֵר לוֹ ה' וַתֵּהָרַב רַבְקָה אִשְׁתּוֹ: (כב) וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּה וַתֵּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתֵּלֶךְ לְדָרֶשׁ אֶת ה': (כג) וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גַיִם בְּבִטְנָךְ וּשְׁנֵי לְאִמִּים מִמֶּעֶיךָ יִפְרְדוּ וְלֵאמֹם מִלֵּאָם יֵאָמֵץ וְרַב יַעֲבֹד צִעִיר: (כד) וַיִּמְלְאוּ יְמֵיהָ לְלֵדָת וְהִנֵּה תוֹמֵם בְּבִטְנָהּ: (כה) וַיֵּצֵא הָרֵאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כְּלוֹ כְּאֹדְרַת שְׂעָר וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֶשׂו: (כו) וְאַחֲרָיו בֶּן יֵצֵא אַחֲיוֹ וַיְדוּ אַחֹת בְּעַקֵּב עֶשׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֵדָת אֹתָם:</p>	<p>הולדת יעקב ועשו</p>
<p>(כז) וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֶשׂו אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שְׂדָה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֲהֵלִים: (כח) וַיֵּאָהֵב יִצְחָק אֶת עֶשׂו כִּי צִיד בְּפִיו וְרַבְקָה אֲהָבַת אֶת יַעֲקֹב: (כט) וַיֵּד יַעֲקֹב נְזִיד וַיָּבֵא עֶשׂו מִן הַשְּׂדֵה וְהוּא עֵיף: (ל) וַיֹּאמֶר עֶשׂו אֶל יַעֲקֹב הֲלֵעִיטְנִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֵדָם הִזֶּה כִּי עֵיף אָנֹכִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אָדָם: (לא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מְכַרָה כִּיֹּם אֶת בְּכֹרְךָ לִי: (לב) וַיֹּאמֶר עֶשׂו הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְּכֹרְךָ: (לג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְּׂבַעָה לִי כִּיֹּם וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת בְּכֹרְתּוֹ לְיַעֲקֹב: (לד) וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֶשׂו לֶחֶם וְנִזְיָד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתַּ וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ וַיָּבֹז עֶשׂו אֶת הַבְּכֹרָה:</p>	<p>מכירת הבכורה</p>

רשימות צאצאי אברהם וישמעאל [א-יח] [רשות]

בני אברהם וקטורה – פס' א-ד:

א ויִסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וְשָׁמָּה קְטוּרָה: ב וַתֵּלֶד לוֹ אֶת זְמֶרֶן וְאֶת יִקְשָׁן וְאֶת מִדְּוֹן וְאֶת מְדַיִן וְאֶת יִשְׁבָּק וְאֶת שׁוּחַ: ג וַיִּקְשָׁן יָלֵד אֶת שָׁבָאן אֶת דָּדָן וּבְנֵי דָדָן הָיוּ אֲשׁוּרִים וְלִטְוּשִׁים וְלְאֲמִים: ד וּבְנֵי מִדְּוֹן עֵיפָה וְעֶפְרָי וְחִנֹּךְ וְאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל אֵלֶּה בְנֵי קְטוּרָה:

זהותה של קטורה:

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת חיי שרה סימן ח

"ר' אומר היא הגר היא קטורה ולמה נקרא שמה קטורה שהיתה קשורה כנוד, ורבותינו אומרים אשה אחרת לקח".

שתי דעות במדרש לזהותה של קטורה.

לשם מה הציג הכתוב את רשימת צאצאי קטורה?

לפי הפשט בכך התקיימה הבטחת ה' לאברהם בפרשת ברית המילה.

בראשית פרק יז

ד אָנֹכִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאָב הַמּוֹן גּוֹיִם:

ה וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם כִּי אָב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְתִּיךָ:

ו וְהִפְרַתִּי אִתְּךָ בְּמֵאֵד מְאֹד וְנִתְתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ

לפני מותו אברהם משלח את בני הפלגשים מארץ כנען.

מות אברהם:

ז וְאֵלֶּה יְמֵי שָׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר חָי מֵאֵת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמִשׁ שָׁנִים: ח וַיָּגוּעַ וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זְקֵן וְשָׁבַע וַיֵּאָסֶף אֶל עַמּוּיוֹ: ט וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעְעָל בְּנָיו אֶל מְעַרְתַּת הַמְּכַפְלָה אֶל שָׂדֵה עֶפְרָן בֶּן צִחֹר הַחֲתָנִי אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִמְרָא: י הַשָּׂדֵה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי חֵת שָׁמָּה קָבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ:

- הגיל בו מת אברהם – 100 שנה לאחר עלייתו ארצה.

- השותפות של יצחק וישמעאל בקבורת אברהם, והקדמת יצחק לישמעאל הבכור, מלמדת על מקומם של יצחק וישמעאל בין צאצאי אברהם לאחר מות אברהם.

רש"י

(ט) **יצחק וישמעאל** - מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליד את יצחק לפניו, והיא שיבה טובה שנאמר באברהם:

רשימת בני ישמעאל:

יב וְאֵלֶּה תְּלֹדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֲבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרַיִת שִׁפְחַת שָׂרָה לְאֲבְרָהָם: יג וְאֵלֶּה שְׂמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשֵׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכַר יִשְׁמָעֵאל נְבִית וְקָדָר וְאֲדָבָאֵל וּמִבְשֶׁם: יד וּמִשְׁמֹעַ וְדוּמָה וּמִשָּׂא: ו חֲדָד וְתִימָא יְטוֹר נָפִישׁ וְקִדְמָה: טז אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׂמוֹתָם בְּחֻצְרֵיהֶם וּבְטִירְתָם שְׁנַיִם עָשָׂר נְשִׂאִים לְאִמָּתָם: יז וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאֵת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים וַיְגֹעַ וַיָּמָת וַיֵּאסֹף אֶל עַמּוּי: יח וַיִּשְׁכְּנוּ מַחֲוִילָה עַד שׁוֹר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶבְרָה אֲשׁוּרָה עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו נֶפֶל:

מרשימת בני ישמעאל נמצאנו למדים מספר דברים:

- לישמעאל היו 12 בנים, והמספר הזה משמעותי לאורך החומש
- בני ישמעאל אינם שוכנים בארץ ישראל אלא על האזור המדברי המחובר בין אי"י למצרים

העמקה:

ואולי אנו יכולים לראות כאן את עומקה של האמונה גם כאשר ההבטחה מתמהמהת: לאחיו של אברהם (נחור) יש כבר 12 בנים (סוף פרק כב) לישמעאל יש כבר 12 בנים בפרקנו ואילו בביתו של אברהם עדיין הלידה היא מאמץ מיוחד. שנים עשר שבטים יהיו רק בדור הבא ליעקב, ואולם אלו יהיו שבטי י-ה.

[עד כאן רשות]

בני יצחק - יעקב ועשו

הולדת הבנים:

יט ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק: כ ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה: כא ויעתר יצחק לה לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו:

העמקה:

מדרש שכל טוב בראשית פרק כה:

ויעתר יצחק, התפלל יצחק והיפך מדה בלבו של הקדוש ברוך הוא: לנכח אשתו. שהיא שטוחה בתחינה, והוא שטוח נוכחה, ואומר רבש"ע: יודע אני שגזירתך קיימת, ואתה אמרת לאברהם אבי, כי ביצחק יקרא לך זרע (בראשית כא, יב), ועכשיו כל בנים שאתה עתיד ליתן לי תן לי מצדקת זו: תפילתו של יצחק כפי שמובאת במדרש, בוטחת בה' בקיום הבטחת ה' לזרע, אך הבקשה היא שהזרע יהיה מיצחק ורבקה ולא מאשה אחרת. זאת בניגוד לניסיון שנוסו אברהם ושרה, בלקיחת הגר לאשה.

דרישת רבקה את ה', ותשובת ה' :

כב ויתרצצו הבנים בקרבה ותאמר אסבן למה זה אנכי ותלך לדרש את ה': כג ויאמר ה' לה שני גוים בבטנה ושני לאמים ממעיד יפרדו ולאם מלאם יאמן ורב יעבד צעיר:

מה מרגישה רבקה?

רש"י:

רבותינו דרשוהו: לשון ריצה, כשהייתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת.

הערה למורה: יש להבהיר ברש"י: כי אופיים של האחים בא לידי ביטוי מובהק כבר בהיותם בבטן אמם. כמו שממשיך רש"י לפרש את דברי ה':

רש"י:

ממעיד יפרדו - מן המעים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו:

אורח חייהם של יעקב ועשו ויחס הוריהם :

כז ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים: כח ויאָהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אהבת את יעקב

ויגדלו הנערים – ומתוך כך התברר אופיים.

מה עולה מן הכתובים לגבי אופיים ודרך חייהם של האחים?

נשווה את תיאוריהם של עשו ושל יעקב:

כז ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים:

מן הפסוק נוכל ללמוד על עיסוקיהם ועל תכונות האופי שלהם, יש לשים לב איך נלמד כל דבר. (תלמידי 3 יח"ל צריכים לדעת פירוש אחד על אודות העיסוק והתכונות, תלמידי 5 יח"ל צריכים לדעת להשוות בין הפירושים השונים ולהבין את ההבדל ביניהם)

רש"י:

ישב אהלים - אהלו של שם ואהלו של עבר:

רשב"ם:

יושב אהלים - רועה צאן אביו, כמו שפירשתי אצל יושב אהל ומקנה'.

אבן עזרא (כז):

יודע ציד לעולם מלא מרמות, כי רוב החיות בדרך מרמה יתפשו, ויעקב הפך עשו כי הוא איש תם.

רש"י:

יודע ציד - לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות:

איש שדה - כמשמעו אדם בטל וצודה [וצד] בקשתו חיות ועופות:

תם - אינו בקי בכל אלה, אלא כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם:

הערה למורה: על הדרך בה מעוצבת דמותו של עשו בפירושו של רש"י ראה ביחידת הנושא: פרשנות רש"י ורמב"ן.

יחסם של יצחק ורבקה ליעקב ועשו:

כח ויאָהב יצחק את עשו כי ציד בפיו

ורבקה אהבת את יעקב

מה בא הפסוק ללמדנו על ההבדל בין אהבת יצחק ואהבת רבקה לבנים?

רש"י :

יודע ציד - לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו: אבא, היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות:

ספורנו :

(כח) **ויאהב יצחק את עשו** - גם את עשו, אף על פי שידע בלי ספק שלא היה שלם כיעקב: **ורבקה אוהבת את יעקב** - לבדו מפני שהכירה ברשעו של עשו:

לתלמידי 5 יח"ל:

- מה ההבדל בין תפיסת הספורנו את יחסו של יצחק לעשיו לבין תפיסתו של רש"י?

מכירת הבכורה [פסוקים כט-לד]

כט וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נְזִיד וַיָּבֵא עֲשׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵינִף: ל וַיֹּאמֶר עֲשׂו אֶל יַעֲקֹב הֲלֵעִיטְנִי נָא מִן הָאָדָם הָאָדָם הַזֶּה כִּי עֵינִף אֲנֹכִי עַל בֶּן קָרָא שְׁמוֹ אָדָוּם: לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כִּיּוֹם אֶת בְּכֹרְתְךָ לִי: לב וַיֹּאמֶר עֲשׂו הֲנֵה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְּכֹרְהָ: לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְׁבְּעָה לִי כִּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת בְּכֹרְתוֹ לְיַעֲקֹב: לד וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֲשׂו לֶחֶם וְנֵזֶיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׂתֶּה וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ וַיָּבֹז עֲשׂו אֶת הַבְּכֹרָה

מדוע רצה יעקב את הבכורה?

העמקה:

רש"י לפסוק לא:

בכרתיך - לפי שהעבודה [עבודת הקרבנות היא] בבכורות.

אמר יעקב: אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה:

מדוע, לדעת רש"י, רצה יעקב לקנות את הבכורה?

- פסוק לב "הֲנֵה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוֹת": מדוע עשיו מוותר על הבכורה?

תלמידי 3 יח"ל ילמדו אחד מן הפירושים במענה לשאלה, מדוע עשיו מוותר על הבכורה.

תלמידי 5 יח"ל יבחינו בהבדל בין הפירושים ודרכו של רש"י לראות את דו השיח בין האחים כמייצגים לדורות.

אבן עזרא [לב]:

וטעם "הנה אנכי הולך למות", שבכל יום ויום הוא מסתכן בעצמו כאשר יצא לצוד שמא יהרגוהו החיות, ויתכן שימות קודם אביו:

רש"י [לב]:

אמר עשו: מה טיבה של עבודה זו [עבודת הקרבנות שמוטלת על הבכורים]?

אמר לו: כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה, כאותה ששנינו אלו הן שבמיתה שתויי יין, ופרועי ראש.

אמר: אני הולך למות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה:

המכירה עצמה

לג ויאמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו וימכר את בכרתו ליעקב: לד ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכרה:

- מהו המחיר מכירת הבכורה כפי שעולה מן הכתובים?
- מהו מעיד על יחסו של עשו לבכורה?

העמקה:

נשים לב כי ישנם שלושה מרכיבים לפסוקים: א. השבועה, ב. המכירה, ג. נזיד העדשים מעניין לבדוק אם הפרשנות עסקה בשלושת המרכיבים

ספורנו:

(לג) השבעה לי. מפני היות הקנין על דבר שאין בו ממש השבועה תמלא חסרונו: וימכור את בכורתו. במחיר שפסקו ביניהם ולא חשש הכתוב לבארו: (לד) ויעקב נתן לעשו. לקנות בקנין חליפין בנזיד או בכלי אשר בו הנזיד על דרך שלף איש נעלו ונתן לרעהו (רות ד, ז):

רשב"ם:

מכרה כיום - כלומר לאלתר מיד מכור לי חלק בכורתך, הראוי לך בממון אבי, בממון שאתן לך, ואחר כך אתן לך המאכל לעדות ולקיום כדרך שמצינו "ויאכלו שם על הגל" לקיום ברית בין לבן ליעקב.

רמב"ן:

אמר לו יעקב השבעה לי כי לא תחפוץ בה [בבכורה] ולא תירשנה לעולם

יחסו של עשו למכירת הבכורה

ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכרה

- מה ניתן ללמוד מרצף הפעלים האלה על יחסו של עשו לבכורה?

העמקה:

רמב"ן: ואמר 'ויאכל וישתויקם וילך ויבז' - כי אחר שאכל ושתה חזר השדה אל צידו, וזו סיבת ביזוי הבכורה, כי אין חפץ בכסילים רק שיאכלו וישתו ויעשו חפצם בעתם, ולא יחושו ליום מחר: * רמב"ן רואה ביחסו של עשו לבכורה ביטוי שמאפיין את אורח חייו של עשו ותפיסת עולמו.

הערה למורה: בכתובים אין רמז לכך שמכירת הברכות נחשב בעיני עשוי כעוול, חשוב להדגיש זאת כאן משום שכאשר נגיע לפרק כ"ז מתאר עשו גם את המכירה לעוול.

בראשית כז, לו: ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים את בכרתי לקח והנה עתה לקח בכרתי

הקשר רחב [רשות]

מדוע התורה ציינה רשימות של תולדות שלכאורה אינן חשובות?

רשימת בני קטורה מצטרפת לרשימות יוחסין נוספות בחומש בראשית שרובן פותחות בפתיח "ואלה תולדות".

רוב הרשימות עוסק בתולדות אישים הקשורים לאומות העולם:

ה, א: "זה ספר תולדות אדם"

ו, ט: "אלה תולדות נח"

י, א: "ואלה תולדות בני נח"

יא, י: "אלה תולדות שם"

יא, כז: "ואלה תולדות תרח"

כה, יב: "ואלה תולדות ישמעאל"

כה, יט: "ואלה תולדות יצחק?"

לו, א: "ואלה תולדות עשו"

חכמי המדרש ניסו לתת טעם מה רצתה התורה ללמדנו בתולדות הללו,

ותיארו באופן ציורי את תהליך ההתמקדות בעם ישראל ההולך ומתברר לאורך החומש:

למה נתעסק הכתוב לכתוב ייחוסיהם וכי לא היה לו להקב"ה מה שיכתוב אלא אלוף תמנע אלוף לוטן, אלא ללמדך שמתחילת ברייתו של עולם היה הקב"ה מתעסק ומתייחס ביחוסיהו של העכו"ם שלא יהיה להן פתחון פה להודיע לבריות עיקריהן ונווליהם, כיצד?

כשבא ליחס את בני חם 'ובני חם כוש ומצרים ילד את נמרוד 'עמד להכעיס, שנאמר 'הוא החל להיות גבור'. וכן הוא אומר 'ומצרים ילד את לודים 'וגו' 'אשר יצאו משם 'וגו' אינו אומר אשר הולידו אלא אשר יצאו להודיע שהן כלן בני זימה...

ולמה נתעסק הקב"ה מתחלה ביחוסיהן של אומות העולם? משל למלך שהיה לו מרגלית מושלכת בתוך העפר ובתוך הצרורות הוצרך המלך לפשפש בעפר ובצרורות להוציא את המרגלית מתוכן. כשהגיע המלך למרגלית הניח את העפר ואת הצרורות ונתעסק במרגלית, כך נתעסק הקב"ה בדורות לשעברו כללן ומניחן 'אדם שתאנו שקיין מהלל אל ירד'וגו' (דה"א א).

וכן בעשרה דורות השניים 'שם ארפכשד שלח'וגו'. והתינוק נוטל את הספר וקורא עשרה דורות מאדם עד נח בבת אחת, כשהגיע לעשרה דורות שמנח ועד אברהם כמו כן קוראם בבת אחת. **כשהגיע למרגליות אברהם יצחק ויעקב התחיל מתעסק בהן.**

המדרש מציין שני הסברים מדוע התורה טרחה להביא את רשימות היוחסין של האומות. הראשון, בכדי לנמק מדוע ה' בחר בישראל (שהרי בני האומות עסקו בזימה) והשני, לבטא את חיבתם של ישראל, המכונים במדרש 'מרגלית'.

הרמב"ם במורה נבוכים חלק שלישי פרק נ עסק בשאלת המדרש וטען שכל סיפורי בראשית, ובכלל זה רשימות היוחסין של אומות העולם, הוא בעל ערך. לעתים הידיעות העולות מן הרשימות חשובות לחיזוק האמונה ולעתים לשם קיום מצוה מן התורה. כדלקמן:

יש כאן דברים שהם סתרי תורה גם כן, כבר נכשלו בהם רבים וצריך לבארם, והם אלו הספורים אשר ספר בתורה, אשר יחשבו רבים שאין תועלת בזכרם, בספרו הסתעף המשפחות מן נח ושמותם ומקומותם, וכן בני שער החורי וספר המלכים אשר מלכו בארץ אדום וכיוצא בהם... ואני אודיעך כלל אחד, ואשוב אחר כך אל הפרטים כאשר עשיתי בטעמי המצות. **דע כי כל ספור שתמצאהו כתוב בתורה הוא לתועלת הכרחית בתורה, אם לאמת דעת שהוא פנה מפינות התורה, או לתקון מעשה מן המעשים...**

כאשר הייתה פנתה תורה שהעולם מחודש ואשר נברא תחלה הי האיש אחד ממין האדם והוא אדם הראשון, ולא היה באורך הזמן אשר מאדם עד משה רבינו רק אלפים וחמש מאות שנה בקרוב, ואילו בא להם זה הספור לבד היה האדם מסופק בדבר, כי נמצאו אז בני האדם מפוזרים בקצוות הארץ כלה ומשפחות חלוקות ולשונוות חלוקים רחוקים מאד, והוסרה ספק הזה ביחסם כלם וזכרון הסתעפם, וזכר שמות המפורסמים מהם פלוני בן פלוני ושנותיהם, ולהגיד מקום שכנס, והטעם המביא להתפזרם בקצוות הארץ, והטעם המביא להחלק לשונותם, ושמתחלה היו במקום אחד ושפה אחת לכולם, כי כן ראוי להיותם בני איש אחד...

אמנם ספור משפחות בני שער ויחסם בפרט הוא מפני מצוה אחת, והוא שהשי"ת צוה למחות זכר עמלק לבדו עמלק אמנם היה בן אליפז מן תמנע אחות לוטן, אך שאר בני עשו לא ציווה להרגן... ואילו לא התבארו היחסים ההם ופרטיהם היו כולם נהרגים בפשיעה, לכן באר הכתוב משפחותיהם ואמר שאלו שתראו אותם בשער ומלכות עמלק אינם כלם בני עמלק.

יחס ה' לעשו וליעקב על פי ההפטרה לפרשת תולדות

ההפטרה של פרשת תולדות, מלאכי פרק א, פותחת בהשוואת יחסו של ה' אל עשו ואל יעקב:

מלאכי א:

ב...הֲלוֹא אֶח עֵשׂוֹ לְיַעֲקֹב נָאִם ה' וְאֶהֱבֶה אֶת יַעֲקֹב

ג וְאֶת עֵשׂוֹ שְׂנֵאתִי...

המשך הפרק הוא תוכחה כלפי מעשי ישראל. פסוקים ו-ז:

ו בֶּן יַכְבֵּד אָב וְעַבֵּד אֲדֹנָיו וְאִם אָב אֲנִי אֵינִי כְבוֹדִי וְאִם אֲדֹנִים אֲנִי אֵינִי מוֹרְאִי

אָמַר ה' צְבָאוֹת לָכֵם הַכְּהֵנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וְאִמְרָתִם בְּמַה בּוֹזֵנוּ אֶת שְׁמִי:

ז מְגִישִׁים עַל מִזְבְּחֵי לַחֵם מִגָּאֵל וְאִמְרָתִם בְּמַה גָּאֲלֵנוּךְ בְּאִמְרָכֶם שְׁלַחַן ה' נִבְזָה הוּא

- הרב ישראל אריאל (בספרו 'מן הפרדס') מסביר שהקשר בין התוכחה בפסוקים ו-ז על בזיון ה' לפסוקים ב-ג, אהבת ה' לישראל ושנאתו לעשו, הוא: ישראל מואשמים בהתנהגות הדומה לעשו, התנהגות של בוז.

הקשר אישי [רשות]

רש"ר הירש, כה, כז

"כל עוד היו קטנים, לא שמו לב להבדלי נטיותיהם הנסותרות, תורה אחת וחינוך אחד העניקו לשניהם ושכחו כלל גדול בחינוך: 'חונך לנער על פי דרכו' וגו'. יש לכוון את החניך בהתאם לדרכו המיוחדת לו בעתיד, ההולמת את התכונות והנטיות הרדומות בעמקי נפשו."

ובדומה, רש"ר הירש, "ויגדלו הנערים", בתוך: יסודות החינוך, א, עמ' ע-עו.

הרש"ר הירש מלמד אותנו לימוד גדול בחינוך, התאמה בין הדרך בה מחנכים ובין המתחנך, לא לכולם מתאימה אותה הדרך.